

Розмежування політичної та кримінальної відповідальності у вимірі ціннісних основ публічного управління

Тарасенко Т. М., Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України

У статті розкрито сутність проблеми розмежування політичної та кримінальної відповідальності, відмінності розвитку відносин політичної відповідальності у вимірі якості демократії, перерозподілу відповідальності між центральним, регіональним та місцевим рівнем управління. Підтверджено, що у різних країнах це знаходить різні прояви: недотримання стандартів демократії та зловживання кримінальною відповідальністю; намагання уникнути кримінального переслідування за зловживання владою, обмежуючись політичною відповідальністю; підвищення рівня кримінальної відповідальності на субнаціональному рівні організації влади. Зауважується на важливості закріплення в Конституції чіткого підґрунтя для розмежування політичної та кримінальної відповідальності. Акцентується увага на зростаючому значенні політичної відповідальності для розвитку регіональної і місцевої демократії. Підкреслюється, що покарання за політичні помилки або розбіжності значною мірою має регулюватися процедурами підзвітності суб'єктів владних повноважень за свою діяльність. Відзначається потреба уточнення таких проблемних категорій кримінального законодавства, як «зловживання владою», «зловживання службовим становищем», «зловживання повноваженнями». Розкривається важливість усвідомлення того, що практика переходу на судовий розгляд справ, які мають розглядатися в межах політичної відповідальності, призводить, зокрема, до зменшення ролі громадян у здійсненні оцінки діяльності органів влади, висловленні їм недовіри. «Замикання» на розгляді відповідальності органів публічної влади відносно один одного загрожує посиленням безвідповідальності та нівелюванням народного суверенітету. Встановлено, що криза відповідальності несе для української практики ризику, пов'язані зі стримуванням процесу запровадження стандартів представницької та безпосередньої демократії. Для країн із давніми традиціями демократичного врядування це знаходить вираження в певній обмеженості демократичної системи щодо знаходження адекватних відповідей для вирішення сучасних викликів, із якими стикається суспільство в процесі здійснення публічної влади.

Ключові слова: відповідальність суб'єктів владних повноважень; політична відповідальність; кримінальна відповідальність; публічне управління; місцеве самоврядування; децентралізація; місцева та регіональна демократія

Delimitation of the political and criminal responsibility in terms of valuable basics of the public administration

Tarasenko T. M., Dnipropetrovsk regional institute of public administration National academy for public administration under the President of Ukraine

The Article discloses the essence of the problem concerning the delimitation of the political and criminal responsibility for the further development of the public administration. It has been revealed that differences in the development processes of relations in the matter of the political responsibility are disclosed in terms of the quality of democracy, as well as redistribution of the responsibility between the central, regional and local levels of the administration. In different countries, it finds various manifestations: failure to comply with standards of democracy and abusing the criminal responsibility; attempts to avoid the criminal prosecution for the abuse of power being limited to the political responsibility; raising the level of the responsibility, in particular, criminal one, at the subnational level of the power organization. In the broad sense, all the manifestations confirm the conclusion on the «responsibility crisis» aggravation in the conditions of the democratic system of values. The growing importance of the political responsibility in the representative democracy and development of the regional and local democracy are substantiated.

It is noted that the principles of the political and legal system of the state should create the basis for the separation of the political and criminal responsibility. First of all, this refers to the Constitution, which is a form of the contract between the state and society; such capacity of the Constitution demonstrates the functioning and maturity of democracy, and respect for the law in the state. The issue of punishment for political mistakes or divergences should be regulated, to a large extent, by procedures of the political accountability. The important task in this regard is to

ensure the clear regulation of the accountability procedures of power entities for their activities. There is a need in clarification of the criminal legislation categories, such as «abuse of power», «abuse of office», and «abuse of authorities». Filling them with a clearer content can be done on the basis of clarifying certain criteria (for example, intention, negligence, personal benefit, etc.).

The emphasis is made to the importance of realizing the fact that the practice of transition to the judicial examination of cases to be heard within the limits of the political responsibility leads, in particular, to decreasing the role of citizens in the expression of no-confidence against authorities when assessing their activities. Moving away from the idea of considering the political responsibility based on the assessment of voters and population leads to its «lock-in» on the responsibility of public power authorities with respect to each other, which threatens to deepen the irresponsibility and to enhance the leveling of people's sovereignty.

It is noted that the crisis of the responsibility has various risks for democracy at different levels of the public administration. For the Ukrainian practice, they are, in particular, linked with the containment of the process of introducing the representative and direct democracy standards. For countries with long-standing traditions of the democracy governance, it finds expression in the certain limitation of the democratic system as for finding adequate responses to meet the current challenges faced by society in the process of implementing the public authority.

Keywords: responsibility of power entities; political responsibility; criminal responsibility; public administration; local self-government; decentralization; local and regional democracy

Разграничения политической и криминальной ответственности в измерении ценностных основ публичного управления

Тарасенко Т. Н., Днепропетровский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

В статье раскрыты сущность проблемы разграничения политической и уголовной ответственности, отличия развития отношений политической ответственности в измерении качества демократии, перераспределения ответственности между центральным, региональным и местным уровнем управления. Подтверждено, что в разных государствах это находит разные проявления: несоблюдение стандартов демократии и злоупотребление уголовной ответственностью; намерение избежать уголовного преследования за злоупотребление властью, ограничиваясь политической ответственностью; повышение уровня уголовной ответственности на субнациональном уровне организации власти. Подчеркивается растущее значение политической ответственности для развития региональной и местной демократии. Отмечается важность закрепления в Конституции основ для разграничения политической и уголовной ответственности. Акцентируется внимание на том, что вопрос наказания за политические ошибки или расхождения в значительной мере должен регулироваться процедурами подотчетности субъектов властных полномочий за свою деятельность. Говорится о необходимости уточнения таких проблемных категорий уголовного законодательства, как «злоупотребление властью», «злоупотребление служебным положением», «злоупотребление полномочиями». Подчеркивается важность понимания того, что практика перехода на судебное рассмотрение дел, которые должны рассматриваться в пределах политической ответственности, приводит к уменьшению роли граждан в высказывании недоверия к органам власти, в оценивании их деятельности. Такое «замыкание» на рассмотрении ответственности органов публичной власти относительно один другого угрожает усилением безответственности и нивелированием народного суверенитета. Установлено, что кризис ответственности несет для украинской практики риски, связанные со сдерживанием процесса внедрения стандартов представительской и прямой демократии. Для государств с давними традициями демократического управления это находит выражение в определенной ограниченности демократической системы в нахождении адекватных ответов на современные вызовы, с которыми сталкивается общество в процессе осуществления публичной власти.

Ключевые слова: ответственность субъектов властных полномочий; политическая ответственность; криминальная ответственность; публичное управление; местное самоуправление; децентрализация; местная и региональная демократия

Постановка проблеми.

Політична відповідальність займає особливе місце в регулюванні суспільних відносин. Стосовно місця, меж і засобів її забезпечення точаться наукові дискусії в різних галузях знань. Одним із найбільш актуальних питань є конкретизація критеріїв відокремлення її від інших видів відповідальності. Зокрема, тема розмежування політичної та кримінальної відповідальності залишає чимало невирішених питань, потребуючих подальшого уточнення. Значущість цього підтверджується кризою відповідальності в системі публічного управління як в умовах відсутності сталих традицій демократичного управління, так і в умовах сталих традицій демократії, що посилює ризики і загрози для подальшого розвитку публічної влади. Це гостро актуалізує потребу вироблення зважених підходів до регулювання відносин відповідальності в системі, яка здійснює управління суспільно значущими питаннями від імені народу.

Аналіз досліджень і публікацій.

Різні аспекти цієї проблематики знаходять відображення в публікаціях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Особливий інтерес для нас становлять розвідки зарубіжних науковців. Так, у різні роки цю тематику розглядали Олівер Бод (Oliver Beaud), П'єр Альбертіні (Pierre Albertini), Вінсент Шнебель (Vincent Schnebel), Веронік Пукас (Véronique Pujas), Христіан Бидегарай (Christian Bidégaray), Ерік Вердьер (Éric Verdier), Олександр Синь (Alexandre Sine), Даніель Амсон (Daniel Amson) та інші. В їх дослідженнях відзначається:

- тенденція криміналізації відповідальності з одночасним звуженням політичної відповідальності та загроза для місцевої демократії;
- підвищення рівня притягнення до кримінальної відповідальності місцевих виборних посадових осіб, передусім мерів, як відповідь на спад політичної відповідальності;
- різні інтерпретації підходів до розгляду та побудови моделі політичної відповідальності в окремих європейських країнах; наявність зростання криміналізації відповідальності уряду та, одночасно, його політична безвідповідальність, що викликає розчарування суспільства; роль відповідальності як пасиву у забезпеченні балансу активу влади та важливе її місце у модерації повноважень;
- наявність конкурування політичної відповідальності з кримінальною у різних країнах та ризиків послаблення основних політичних

інститутів; поява практики виходу за межі установлених правових норм у регулюванні відносин відповідальності внаслідок існування проблеми регламентування політичної відповідальності;

- відповідальність як важливе досягнення демократичного конституціоналізму; неможливість притягати уряд, окремих міністрів до відповідальності, що призводить до звернення до суду, однак судові вирішення по суті політичних проблем не гарантує ефективність їх вирішення;
- можливість застосування оцінювання публічної політики для підтримки здійснення політичної відповідальності, зокрема на регіональному рівні в умовах децентралізації, важливість політичної відповідальності у забезпеченні раціоналізації та легітимності;
- напруження між демократичними потребами приведення до індивідуальної відповідальності та реальністю функціонування політико-адміністративної системи з її колективною та системною відповідальністю як характеристика політичної відповідальності; ослаблення кордонів публічного та приватного секторів, що призводить до переходу політичної відповідальності у площину криміналізації публічних дій;
- кримінальна відповідальність міністрів Франції у період 1789 – 1958 рр. та критика практики її запровадження з відзначенням, серед іншого, її дріб'язковості та несправедливості [6; 7; 11; 10; 5; 2; 1; 4].

Мета дослідження. Розкрити сутність проблеми розмежування політичної та кримінальної відповідальності для подальшого розвитку публічного управління та визначити перспективні напрями удосконалення регулювання відносин відповідальності у цій сфері в умовах поглиблення місцевої та регіональної демократії.

Виклад основного матеріалу.

Необхідно відзначити, що питання розмежування політичної та кримінальної відповідальності в системі публічної влади різних країн має свої відмінності та специфіку. Так, серед іншого, виділяють різні інтерпретації концепції політичної відповідальності уряду, зокрема французьку, англійську та німецьку. За висновком дослідників, французький підхід, коли міністри мають залишити владу за умов втрати довіри парламенту, призводить до значної нестабільності. Це ілюструється тим, що політична підзвітність міністра або прем'єр-міністра полягає у тому, щоб спочатку роз'яснити свою політику перед телебаченням [11]. При цьому відзначається, що політична відповідальність як концепція па-

радоксально мало вивчена у Франції, що пояснюється відсутністю можливостей для реальної інституціоналізації політичної відповідальності як механізму дій уряду та контролю з боку керіваних [6, с. 17]. Зауважуючи на слабкості інституціоналізації політичної відповідальності (внаслідок політичної культури, історичних причин), в публікаціях висловлюються критичні думки про те, що замість реформування такої системи побудови відносин політичної відповідальності було зроблено вибір на користь розвитку інших форм відповідальності, перш за все кримінальної [6, с. 22, 25]. Англійська концепція охоплює питання відповідальності перед ким та за що, мова йде про розгляд політичної відповідальності у більш широкому вимірі: перед, під час та після [11]. Специфіка англійської практики полягає у тому, що в Англії поняття підзвітності, близьке до відповідальності, дозволяє будувати відносини за якими виборні представники зобов'язані звітувати про те, як вони використовують надану їм довіру [6, с. 22]. В інтерпретації німецької концепції політична відповідальність розглядається як функція випередження й означає, що довіра парламенту отримується одразу з призначенням ним уряду, парламент зобов'язаний думати про новий уряд, якщо захоче притягнути до відповідальності міністрів [11]. Тим самим, в залежності від особливостей побудови системи влади, будується й інститут політичної відповідальності, визначається його конфігурація в тій чи іншій країні.

Інший зріз проблеми спостерігається в наявності різних підходів до визначення характеру зобов'язань, які містяться в політичній відповідальності, зокрема, що стосується політичної відповідальності уряду. Наприклад, виділення «морального зобов'язання піти у відставку» або розгляд їх через санкції, визначені в процедурах державного контролю та прописані в парламентських конституціях. У якості ілюстрації цього погляду наводиться визначення політичної відповідальності як правового механізму присвоєння цінності державній поведінці [6, с. 21]. При цьому особливого значення набуває врахування сторін, перед якими уряд несе зобов'язання, коли розглядаються не тільки відносини між урядом та парламентом, а й відповідальність перед людьми, перед виборцями [6, с. 22].

Дослідження виявляє певні особливості у використанні політичної відповідальності. Так, в українській практиці простежується намагання влади замінити політичну відповідальність

кримінальною. Про це йдеться в низці документів ЄС, Ради Європи [8-9; 3]. У документах розглядається питання відповідальності глав держав, міністрів (членів уряду) та парламентарів, разом із тим більшу увагу присвячено відповідальності міністрів. Зокрема, у Резолюції Європейського парламенту щодо України 2012 р. міститься заклик до української влади провести межу між політичною та кримінальною відповідальністю, обґрунтовуючи заклик тим, що демократична боротьба за політичні рішення має здійснюватися не за допомогою кримінального переслідування, а відбуватися в парламенті та за участю виборців [8]. Венеціанська комісія вважає, що кримінальні процедури не повинні використовуватися як засіб санкціонування політичних розбіжностей. Міністри несуть політичну відповідальність за свої політичні дії, саме цим в демократичній системі вони відповідають за свої дії в рамках політичної системи. Кримінальне провадження має застосовуватися для злочинних діянь [3, с. 16].

Венеціанська комісія використовує термін «політична відповідальність міністрів» у широкому значенні, розглядаючи всі випадки, коли міністр може бути «відповідальним» за політичні акти, від актів простої критики в парламенті чи ЗМІ, невиконання виборчого законодавства або результатів більш формальних процедур розгляду або парламентського контролю, такі як сесії із запитаннями, слухання в комітеті, комісії спеціального розслідування тощо. При цьому міністр може нести політичну відповідальність під впливом опозиції, ЗМІ, громадської думки, а також під впливом глави уряду [3, с. 4].

Визначення обставин застосування кримінальної відповідальності базується на трьох критеріях оцінки, встановлених Європейським судом з прав людини: чи є покарання злочинця чи ні, тобто класифікація злочину у внутрішньому праві; характер злочину; характер і ступінь тяжкості покарання [3, с. 5]. Аналіз документів свідчить, що кримінальна відповідальність міністрів розглядається в межах та співвідношенні таких відносин, як: «зловживання повноваженнями»; «зловживання владою», «перевищення повноважень».

Отже, аналіз документів із цього питання дозволяє зробити наступні узагальнення щодо розгляду співвідношення політичної та кримінальної відповідальності:

– у цьому питанні відсутні загальні європейські стандарти, не має ні одного європейського «жорсткого закону», існуючі документи є намаганням встановити спільні стандарти у фор-

мі необов'язкових керівних принципів, які спираються на принципи демократії, верховенства права та порівняльних дослідженнях;

– в умовах демократичної системи понесення політичної відповідальності має відбуватися у межах відповідальності «за свої політичні дії»;

– окреслюючи дії та наслідки, які несуть ознаки політичної відповідальності, береться до уваги наступне: політична суперечливість рішень, які приймаються міністрами, можливість помилок, згубність цих рішень для національних інтересів, що є частиною політичної системи; застосування юридичної, чи конкретно кримінальної відповідальності можливе лише за наявності порушення закону;

– застосування політичної чи кримінальної відповідальності ставиться в залежності від типу адміністративного акта, який було прийнято (акт, адресований окремим особам або компаніям, чи урядовий акт), для першого типу мають застосуватися більш суворі норми кримінальної відповідальності, для другого – це норми для оцінки політичного рішення;

– для розмежування кримінальної та політичної відповідальності необхідно також враховувати особливості процедур прийняття політичних рішень та «політичної гри», у таких межах міністрам залишається маневр для помилок; відповідальність в умовах дієздатної демократії здійснюється через політичні засоби.

Узагальнення зазначених положень дозволяє зробити висновок про те, що визначення загальних принципів регулювання політичної відповідальності є спробою відмежувати сферу прийняття та оцінки політичних рішень як частини політичної системи, із застосуванням певних критеріїв та підходів, спрямованих на запобігання притисканню, обмеженню демократичних прав і свобод. Тобто є по суті мірою захисту суб'єктів владних повноважень від кримінального покарання за політичну діяльність.

У цьому зв'язку викликає інтерес досвід окремих країн ЄС. Так, Олівер Бод відзначає спрямування французької практики на розвиток кримінальної відповідальності, що призвело до так званої криміналізації відповідальності [6, с. 18)]. При цьому процес криміналізації відповідальності супроводжується постійним скороченням поля політичної відповідальності та викликає занепокоєння щодо функціонування місцевої демократії. Це стосується місцевих виборних посадових осіб, головним чином мерів, та збільшення кількості випадків притягнення їх

до кримінальної відповідальності. Спад політичної відповідальності утворив, за висновком П'єра Альбертіні, пустоту, яка й призвела до посилення ролі кримінальної відповідальності. Крім того, характеризуючи стан справ у питаннях розмежування різних видів відповідальності, підкреслюється те, що нечіткість правил та каральних санкцій призводить до посилення юридичної невизначеності [7, с. 103-104, 105-106].

Наявність небезпеки конкурування політичної відповідальності з кримінальною відзначається й у досвіді інших країн, зокрема Італії, Іспанії та США. За висновком Веронік Пужас, така тенденція наносить шкоду розмежуванню повноважень та здатна послабити основні політичні інститути. Зіткнення з недоліками політичної відповідальності спричиняє появу нових вимірів відповідальності, які знаходяться за межами інституціональних та правових характеристик [10, с. 180].

Дослідження дає змогу зробити наступне узагальнення. В умовах вітчизняного досвіду заміна політичної відповідальності кримінальною має наслідком нівелювання демократичних прав і свобод, цінностей демократичного управління, використання її як інструменту тиску з боку влади за політичні рішення. За такої загрозливої практики відбувається заміна юридичних норм, нівелювання цінностей демократичного управління та зміцнення системи контролю з боку влади, її тиску. Протистояння цьому розглядається як визначення вагомого плюса на користь утвердження політичної відповідальності.

Французький досвід свідчить про посилення орієнтування на регулювання відносин відповідальності на основі регламентації судових процедур, «перекладання» навантаження від традиційних сторін, перед якими несуть політичну відповідальність суб'єкти владних повноважень, якими є відповідні органи публічної влади та виборці, «на плечі» судової системи, що може розглядатися як прояв «стомлення демократії», «обмеженості демократії». У цьому зв'язку особливої уваги потребує вивчення зростаючої кількості притягнення до кримінальної відповідальності саме виборних посадових осіб на місцях.

Отже, відмінності в процесах розвитку відносин у сфері політичної відповідальності розкриваються у вимірі якості демократії, перерозподілу відповідальності між центральним, регіональним та місцевим рівнем управління. У різних країнах це знаходить різні прояви: недотримання стандартів демократії та зловживання кримінальною відповідальністю; намаган-

ня уникнути кримінального переслідування за зловживання владою, обмежуючись політичною відповідальністю; підвищення рівня кримінальної відповідальності на субнаціональному рівні організації влади. У широкому сенсі усі прояви підтверджують висновок про загострення «кризи відповідальності» в умовах демократичної системи цінностей. Особливої уваги заслуговує питання ролі політичної відповідальності в представницькій демократії, розвитку регіональної та місцевої демократії. При цьому ключовим моментом розгляду співвідношення політичної та кримінальної відповідальності на рівні місцевого самоврядування є визначення тих критеріїв, за якими можна чітко розділити випадки халатності, отримання неправомірної вигоди тощо та ненавмисні помилки й прорахунки місцевих виборних посадових осіб у процесі виконання їх повноважень.

Розглядаючи природу та ступінь відповідальності на рівні місцевого самоврядування, П'єр Альбертіні підкреслює, що територіально обмежений характер управління на рівні комуни, департаменту, регіону принципово не відрізняє місцеву демократію від її старшої сестри, єдиною її особливістю є близькість та більш легка ідентифікація осіб, які приймають рішення [7, с. 104]. Децентралізація при цьому розглядається як незамінний інструмент солідарності та громадянства, саме з цієї причини необхідність відповідати за свої дії, з етичної точки зору, є неминучою. За висновком дослідника, децентралізація має більш чітко прояснити обов'язки виборних посадових осіб, щоб зробити їх діяльність більш ефективною та справедливою [7, с. 104]. Точним, на нашу думку, є висновок дослідника про те, що децентралізація різко змінила адміністративний ландшафт, призвела до збільшення як кількості, так і навичок місцевих суб'єктів владних повноважень, які до цього були захищені централізованою та опікунською адміністрацією. Це призвело до зміни бачення їх відповідальності, виявлення випадків незаконного фінансування партій, виборчих кампаній, корупції [7, с. 110]. При цьому підкреслюється, що розвиток криміналізації на рівні місцевого публічного життя може поставити під загрозу не тільки децентралізацію, але й місцеву демократію [7, с. 113].

За таких умов посилюється розуміння того, що в умовах демократії участі застосування лише місцевих виборів для надання або позбавлення підтримки суб'єктів владних повноважень є недостатнім. Крім того, можна погодитися з

тим, що в умовах поглиблення демократії відбувається зростання очікувань громадян отримати все більші права і можливості, на жаль, із одночасним небажанням брати відповідальність за свої дії в процесі реалізації наданих прав. Це, серед іншого, призводить до включення інших механізмів, зокрема судових, в регулюванні відносин відповідальності. Особливо яскраво це простежується в місцевому самоврядуванні, в недостатньому рівні солідарних дій громадян у ході вирішення питань місцевого значення. Зазначене відкриває один із аспектів пошуку балансу відносин відповідальності усіх суб'єктів прийняття рішень в умовах розвитку місцевої та регіональної демократії.

Висновки.

Таким чином, розвиток політичної відповідальності та регулювання відносин у цій сфері постає важливим завданням публічного управління на сучасному етапі взаємовідносин держави та суспільства. У якості головних орієнтирів для подальшого розвитку практики запровадження політичної відповідальності та її відокремлення від кримінальної можуть розглядатися наступні положення. Засади політико-правового устрою держави мають містити підґрунтя для розмежування політичної та кримінальної відповідальності. Передусім, мова йде про Конституцію, яка є формою договору між державою та суспільством, така її спроможність свідчить про функціонування й зрілість демократії, повагу в державі до закону. Питання покарання за політичні помилки або розбіжності значною мірою має регулюватися процедурами політичної підзвітності. Відповідно, одним із важливих завдань для утвердження політичної відповідальності є забезпечення чіткої регламентації процедур підзвітності суб'єктів владних повноважень за свою діяльність. У цьому зв'язку потребують уточнення такі проблемні категорії кримінального законодавства, як «зловживання владою», «зловживання службовим становищем», «зловживання повноваженнями». Наповнення їх більш чітким змістом може бути здійснено на основі уточнення певних критеріїв (наприклад, намір, халатність, особиста вигода тощо).

Також важливим є усвідомлення того, що одним із головних негативних наслідків криміналізації відповідальності є поступова відмова від конкретизації різниці між політичною та кримінальною відповідальністю. Це, наприклад, знаходить своє відображення в практиці переходу на судовий розгляд побідних справ, зменшенні

ролі громадян у висловленні недовіри до органів влади, оцінюванні їх діяльності. Відхід від ідеї розгляду політичної відповідальності на основі оцінки виборців, населення призводить до її «замикання» на відповідальності органів публічної влади відносно один одного, що загрожує поглибленням безвідповідальності, посиленням нівелювання народного суверенітету.

Наступним спостереженням, яке потребує подальшого осмислення та дискусії, є те, що різні причини кризи відповідальності мають різні

ризики для демократії на всіх рівнях публічного управління. Для української практики вони, зокрема, пов'язані зі стримуванням процесу запровадження стандартів представницької та безпосередньої демократії. Для країн із давніми традиціями демократичного врядування це знаходить вираження в певній обмеженості демократичної системи щодо знаходження адекватних відповідей для вирішення сучасних викликів, з якими стикається суспільство в процесі здійснення публічної влади.

REFERENCES

1. Sine, A. (2001). Responsabilité politique: de la fin du modèle weberien aux nouvelles figures de légitimation de l'action publique. *Politiques et Management Public*, 19-2, 45-62 [in France].
2. Bidégaray, Ch. (2000). Le principe de responsabilité fondement de la démocratie. Petite promenade dans les allées du «jardin des délices démocratiques». *Revue Pouvoirs (Revue française d'études constitutionnelles et politique)*, 92, 5-16 [in France].
3. Hamilton, J., Fernanda Palma, M., Sejersted, F., & Tuori, K. (2013) *Commission européenne pour la démocratie par le droit (commission de venise). rapport sur la relation entre responsabilité politique et responsabilité pénale des ministres. Adopté par la Commission de Venise lors de sa 94e session plénière (Venise, 8-9 mars 2013), Strasbourg, le 11 mars 2013, Etude n°682 / 2012. 22 p.* Retrieved from: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)001-f](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)001-f)
4. Amson, D. (2000) La responsabilité politique et pénale des ministres de 1789 à 1958. *Revue Pouvoirs (Revue française d'études constitutionnelles et politique)*, 92, 31-60. [in France].
5. Verdier, E. (2006) Évaluations régionales de la formation et responsabilité politique. Quel impact sur la conduite de l'action publique? *Education et sociétés*, 18, 55-77 [in France].
6. Beaud, O. (2000) La responsabilité politique face à d'autres formes de responsabilité des gouvernants. *Revue Pouvoirs (Revue française d'études constitutionnelles et politique)*, 92, 17-30. [in France].
7. Albertini, P. (2000) La responsabilité des élus locaux : nécessité et aberrations. *Revue Pouvoirs (Revue française d'études constitutionnelles et politique)*, 92, 103-116 [in France].
8. Rezolucija Jevropejskogo parlamentu shhodo Ukrajinu, 24 travnja 2012 [Resolution of the European Parliament on Ukraine dated May 24, 2012]. *Tyzhdenj*. Retrieved from: <http://tyzhdenj.ua/Politics/51089> [in Ukrainian].
9. Rezolucija 1862 (2012) *Parlamentskoji Asambleji Rady Jevropy «Funkcionuvannja demokratychnykh instytucij v Ukrajinu», 26 sichnja 2012 [Resolution 1862 (2012) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe «Functioning of Democratic Institutions in Ukraine» dated January 26, 2012]*. Retrieved from: <https://constituanta.blogspot.com/2012/02/1862-2012-2012.html> [in Ukrainian].
10. Pujas, V. (2000) Carences et nouvelles dimensions de la responsabilité politique: elements de politiques compares. *Revue Pouvoirs (Revue française d'études constitutionnelles et politique)*, 92, 165-180 [in France].
11. Schnebel, V. (2011) *La responsabilité politique du gouvernement, réalité ou illusion ? Les Chevaliers des grands arrêts. Le site des étudiant en droit public, le lundi, 7 novembre 2011.* Retrieved from: <https://chevaliersdesgrandsarrets.com/2011/11/07/la-responsabilite-politique-du-gouvernement-realite-ou-illusion/> [in France].

Тарасенко Тетяна Миколаївна

Кандидат наук з державного управління, доцент

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

49044, Дніпро, вул. Гоголя, 29

Tarasenko Tetiana

Ph.D in public administration, associate professor

Dnipropetrovsk regional institute of public administration National academy for public administration under the President of Ukraine

29, Hohol St., Dnipro, 49044, Ukraine

Email: tatianatarasenko@ukr.net ORCID: 0000-0002-2713-6990

Цитування: Тарасенко Т. М. Розмежування політичної та кримінальної відповідальності у вимірі ціннісних основ публічного управління / Т. М. Тарасенко // *Аспекти публічного управління*. – 2018. – Т. 6. – № 6-7. – С. 31-37.

Citation: Tarasenko, T.M. (2018). Rozmezhuvannia politychnoi ta kryminalnoi vidpovidalnosti u vymiri tsinnisnykh osnov publichnoho upravlinnia [Delimitation of the political and criminal responsibility in terms of valuable basics of the public administration]. *Public administration aspects*, 6 (6-7), 31-37.

Стаття надійшла / Article arrived: 07.05.2018

Схвалено до друку / Accepted: 23.06.2018